

Är nykläckta studenter verkligen fullfjädrade i engelska?

Om faktiska kontra förmodade förkunskaper

Pia Köhlmyr, universitetslektor i engelska, och
Arne Olofsson, professor i engelska

Det finns en allmän uppfattning, från gemene man upp till ministernivå, att den som har gått igenom den svenska gymnasieskolan ”kan engelska”. Det ligger en hel del sanning i detta, och svenska elever står sig väl i internationella jämförelser. Men om man betraktar gymnasisterna med högskolans glasögon på, vad är det de kan respektive inte kan i förhållande till de målbeskrivningar som universitetets kursplaner i engelska innehåller? Högskoleverket har nyligen (mars 2005) publicerat sin rapport från utvärderingen av samtliga 24 institutioner i Sverige som bedriver högskoleutbildning i engelska. HSV säger där:

I många av självvärderingarna och vid platsbesöken framhålls att nybörjarstudenterna generellt har en god muntlig språkfärdighet. Däremot hävdas att förmågan att uttrycka sig i skrift har försämrats. Det står klart att skillnaderna mellan de bästa och de sämsta nybörjarna generellt är stora.

I den mån den allmänna uppfattningen är att de som söker sig till högskolestudier i engelska är en grupp med homogena förkunskaper som bara behöver en finputsning för att kunna använda engelska i tal och skrift som arbetsredskap även i krävande sammanhang, finns det anledning att försöka modifiera bilden. Skillnaderna mellan individer i både praktiska och teoretiska förkunskaper är enorma. På en 20-gradig skala som mäter ordkunskap och förmåga att skilja på korrekt och felaktigt formulerad engelsk text sprider sig de nyantagna oftast mellan 5 och 20. På ett flervalsprov med 30 uppgifter som mäter kunskap om grammatiska begrepp

och termer blir spridningen från 8 (gissningschansen är 10) till 22 bland studenter som inte tidigare läst något språk på högskolenivå. Universitetslärarna måste lägga ner mycket tid och energi på ”reparationsarbete” för att studenterna på fristående kurs efter en termin ska kunna uppfylla kursplanens målsättning att

de studerande skall med ett gott ordförråd och utan att göra elementära stavnings- och grammatikfel kunna uttrycka sig skriftligt i t.ex. sammanfattningar.

Den redovisning som nu följer fokuserar på förmågan att uttrycka sig grammatiskt korrekt, eller, som det uttrycks i första terminens kursplan för lärarutbildningen, ”utan störande avvikelser från standardspråkets krav på stavning och grammatik”. Ett nyckelord här är ”störande”: korrektheten är inget självändamål utan relateras till kommunikationen. Den värsta störningen innebär förstås att man uttrycker sig ogrammatiskt på ett sätt som hindrar förståelsen av innehållet, men det finns anledning att också fundera över fel som irriterar mottagarna och bidrar till att de får ett dåligt intryck av den talande eller skrivande allmänt.

Bortsett från en kort period i mitten av 1990-talet, då alla sökande till engelskstudier vid Göteborgs universitet antogs via ett urvalsprov i praktisk språkfärdighet, premierar antagningssystemet inte goda kunskaper i engelska, utan alla gymnasieämnen ges samma vikt vid konkurrensen om platserna.

Diagnostiska prov

Under ett antal terminer 1987–89 genomförde Arne Olofsson diagnostiska prov i stor skala med flera hundra förstaterminsstudenter. Ett av momenten gick under namnet ”kontrastiv motståndskraft” och innebar att studenterna före terminsstarten fick översätta några svenska meningar till engelska. Ordförrådet var mycket enkelt, men meningarna var ”laddade” med strukturer som brukar ställa till problem vid produktionen av engelska, särskilt för svensktalande. Samma typ av testpunkter ingår i studenternas slutprov i språkfärdighet. Ett mycket tydligt fall är en mening av typen *Jag undrar hur många av pojkarna som deltog*. Där kan man vänta sig att en majoritet av de svenska studenterna försöker sätta in en motsvarig-

het till *som* i sin engelska mening, vilket gör den svår att tolka, eftersom en engelsktalande inte uppfattar meningen som avslutad. Svårare att förutse är att en majoritet väljer att börja med *doesn't* i stället för *don't* i en mening av typen *Vet inte hans föräldrar detta?*. Den typen av fel, som kallas kongruensfel, hör till de mest störande enligt infödda talares bedömning.

Diagnosprojektet, där också Mats Mobärg medverkade vid moment som hade med uttal att göra, och dess resultat publicerades i språklärarnas tidskrift *LMS-Lingua* som en serie av sju artiklar 1989–91 med samlingsrubriken "Engelska kan väl alla?".

Med början 2003 har Pia Köhlmyr tagit sig an en uppföljning av momentet "kontrastiv motståndskraft". Samma strukturer som för runt 15 år sedan har testats på de nyantagna studenterna till första terminens heltidsstudier. Hon har också bearbetat några arkiverade testomgångar från den mellanliggande tiden.

Testmetod

Det av proven som presenteras här är inte tidigare publicerat. Det består av fyra meningar som ska översättas till god idiomatisk engelska. 20 testpunkter är bestämda i förväg, och poängsättningen påverkas inte av andra delar. Meningarna ges nedan med ett förslag till lämplig lösning. Testpunkterna är numrerade och markerade med fetstil:

1. *I ett sådant här väder brukar inte Mary gå ut utan paraply.*

In (1) **weather** like this Mary (2) **usually** (3) **doesn't**/ (3) **doesn't** (2) **usually** go out without (4) **an umbrella**.

2. *John har inte betalat cykeln än, eftersom pengarna jag gav honom har försvunnit.*

John (5) **has** not (6) **paid** (7) **for** the bicycle/bike yet, since the money I gave him (8) **has** disappeared.

3. *Var inte er lärare medveten om att det fanns två blinda bland de närvarande?*

(9) **Wasn't** your teacher (10) **aware that/ aware of the fact that** there (11) **were** two (12) **blind people/persons** among (13) **those /who were/ present**.

4. Kommer Johns föräldrar ihåg vem av hans vänner som ville att det skulle ligga ett brev och vänta på honom när han anlände till England?

(14) **Do** (15) **John's** parents remember (16) **which /one/ of** his friends (17) ___ (alltså inget pronomen) wanted (18) **there to be** a letter waiting (19) **for** him when he arrived (20) **in** England?

Resultat och resultatutveckling

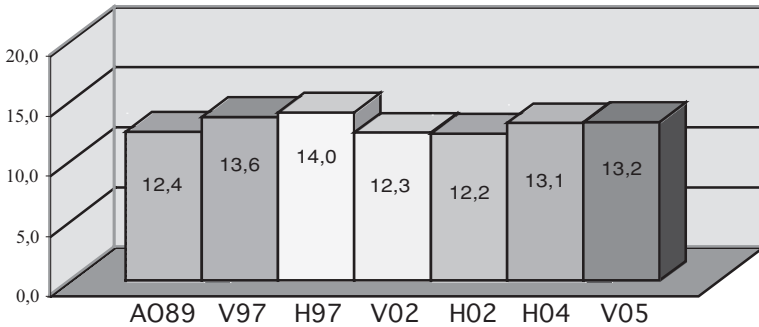
Provet gavs första gången våren 1989 och har upprepats då och då under åren, senast våren 2005. Procentandelen rätta svar per mätpunkt var vid dessa båda tillfällen följande (se numreringen ovan):

Test-punkt	1989 Korreakta svar, procent	2005 Korreakta svar, procent	Test-punkt	1989 Korreakta svar, procent	2005 Korreakta svar, procent
1	41	73	11	84	82
2	85	87	12	58	66
3	72	80	13	13	07
4	92	90	14	60	48
5	93	95	15	70	58
6	85	70	16	36	59
7	34	65	17	35	33
8	83	70	18	31	76
9	85	85	19	98	93
10	24	53	20	37	28

Tabell 1: Procentandelen rätta svar 1989 och 2005.

Bäst gick det alltså vid valet av prepositionen *for* efter *wait*, sämst vid hanteringen av adjektivet *present* i betydelsen ”närvarande”. Något att fundera över är varför det är så ojämna resultat mellan testpunkter som behandlar ett och samma grammatikområde (se t.ex. nr 7, 10 och 18).

De genomsnittliga resultaten har varierat, delvis beroende på skillnader i antagningsreglerna. 1989 antogs hälften genom lottning, hälften med ledning av ett urvalsprov i språkfärdighet. Kring mitten av 1990-talet var urvalsprovet obligatoriskt. Mycket riktigt hittar man de bästa resultaten under den perioden.

Genomsnittligt resultat på diagnosen för respektive termin.

Medelpoängen 1997 var alltså på vårterminen 13,6 poäng och på hösten 14,0. Detta var sista gången studenterna hade rangordnats via ett urvalsprov. Fem år senare, 2002, var antagningen baserad på medelbetyg från alla gymnasieämnen och då låg vårens medel på 12,3 och höstens på 12,2, vilket är nästan exakt samma som 1989 (12,4). Våren 2005 innebar en viss uppgång: då hamnade genomsnittet på 13,2.

Mätning av följande områden har bakats in i de fyra meningarna:

- kongruens mellan subjekt och predikat (6 mätpunkter)
- prepositioner (4 mätpunkter)
- substantiv och artikelbruk (3 mätpunkter)
- verb (2 mätpunkter)
- adjektiv (2 mätpunkter)
- pronomen (2 mätpunkter)
- adverb (1 mätpunkt)

Här skall vi fokusera på tre områden som av infödda engelsktalare brukar anses som störande på olika nivåer, nämligen kongruens mellan meningens subjekt och verbets form, oregelbunden verbform, inklusive skrivsätt (t.ex. *pay-paid-paid*) och något som är av mer mekaniskt slag, nämligen användandet av apostrofer vid genitiv. I provet återfinns det problemet i *John's* i den fjärde meningen. I talad engelska har hanteringen av apostrofen ingen betydelse, eftersom den inte har någon motsvarighet i uttalet,

Är nykläckta studenter verkligen fullfjädrade i engelska?

men i skrift är det ju en betydelskillnad mellan *the girls, the girl's* och *the girls'*. De båda sista områdena, verbformer och apostrof, tangerar alltså stavningsproblematiken och är intressanta även ur den aspekten, inte enbart den rent grammatiska. I de allra flesta skolböcker och grammatikor i engelska är dessa områden sådana som diskuteras och tränas särskilt ofta, eftersom de skiljer sig från svenskan på ett tydligt sätt.

En närmare titt på testpunkterna inom dessa tre områden (se Tabell 1) ger vid handen att fyra av de sex kongruensfallen liksom fallen med verbform och apostrofgentiv har märkbart försämrade resultat jämfört med 1997.

Tabell 2: Jämförelse mellan valda testpunkter under åren 1989, 1997, 2002 och 2005. Procenttalen avser andel studenter som gett korrekt översättning/form.

Resultatförändring	Testpunkt # = nummer	2005 Korrekta svar, procent	2002 Korrekta svar, procent	1997 Korrekta svar, procent	1989 Korrekta svar, procent
Bättre	kongruens med <i>do</i> : <i>Mary doesn't</i> (#3)	80	73	76	72
Bättre?	kongruens med <i>have</i> : <i>John hasn't</i> (#5)	95	91	94	93
Sämre	kongruens med <i>be</i> i "ja/nej-fråga": <i>Wasn't your teacher</i> (#9)	85	92	90	85
	kongruens med <i>be</i> : <i>there were two</i> (#11)	82	73	87	84
	kongruens med <i>have</i> : <i>money...has</i> (#8)	70	72	82	83
	kongruens med <i>do</i> i "ja/nej-fråga": <i>Do John's parents</i> (#14)	48	44	58	60
	gentivform <i>John's</i> (#15)	58	59	82	70
	oregelbunden verbform <i>paid</i> (#6)	70	65	76	85

När de genomsnittliga resultaten var som bäst (1997) angav alltså 90 procent av studenterna rätt verbform i *Wasn't your teacher...*; 87 procent gjorde rätt på *...there were two blind people in the group*; 82 procent klarade *...the money...has disappeared...*, och 58 procent klarade *Do John's parents*

remember... I det första fallet är resultatet 2005 tillbaka på samma nivå som 1989, i det andra skiljer sig inte 1989 och 2005 nämnvärt, men försämringen på de båda andra är påfallande: De rätta svaren går ner från 83 procent till 70 procent, respektive från 60 procent till 48 procent. I samtliga fall är de korrekta svaren färre än i 1997 års undersökning.

När det gäller tillämpningen av genitivapostrofen i exemplet *John's parents* får vi även här dystra besked. 1989 var det 70 procent och 1997 82 procent som kunde använda denna grammatiska detalj på rätt sätt medan siffran 2005 sjunkit till 58 procent.

En likartad negativ trend ser vi i exemplet med oregelbunden verbform av *pay* i *John has not paid...* där 85 procent av studenterna valde rätt form 1989 och 76 procent 1997, men den siffran hade sjunkit till 70 procent 2005. Känslan av att verbböjning verkar ha blivit allt svårare förstärks om man också tittar på andra verb som visserligen inte ingått i testpunkterna men som dyker upp i meningarna. Både regelbundna och oregelbundna former som t.ex. *wanted* och *gave* orsakar problem (exempel på felsvar är *wanten*, *wanting* och *wantet* respektive *geve*, *give* och *gaved*).

En av testpunkterna som rör kongruens visar dock på en viss förbättring, nämligen *Mary doesn't usually go...*, där resultaten 1989 och 1997 var 72 procent respektive 76 procent rätta svar och därefter hade ökat till 80 procent vårterminen 2005.

Totalt sett har resultaten blivit sämre på tolv av de tjugo testpunkterna och endast förbättrats i sju fall och samt behållit ett konstant lågt resultat i ett fall. De grammatiska områden som testas i meningarna är grundläggande grammatik, möjligen med ett par undantag där strukturerna kanske kan sägas vara mer för de riktigt duktiga. De prövar studenternas baskunskaper och visar också på intressanta resultat vad gäller hur mycket kunskaper man faktiskt behöver för att kunna göra korrekta val. En iakttagelse är att av de felaktiga svar som givits verkar andelen oväntade inkorrekta val ha ökat med åren. Det gäller även ordval utanför de grammatiska testpunkter som diskuterats ovan. Kan detta tyda på att studenterna inte har klart för sig vilka "par" man så att säga bör utgå från när det gäller grammatiska val och att man har ett sämre ordförråd nu? Exempel på ord som vållat problem är *umbrella*, som ofta helt enkelt utelämnats eller har blivit *parasuit/paraply*, och *arrive in*, som istället blivit *returned from/in*, *comes back from* eller *went to*.

Även stavningen verkar generellt vara betydligt sämre än vid de två första testtillfällena 1989 och 1997. Detta visar sig i problem med att stava funktionsord och verbsammandragningar korrekt (*your, does, his, which, wasn't*, m.fl.) men även vanliga ord som *teacher, parents, umbrella, disappear* och *present*. Vi finner en mängd mer eller mindre innovativa stavningar. Alla dessa ord utom *umbrella* ansågs i Thoréns frekvensordbok *10 000 ord för tio års engelska* (1967 + 1976) tillhöra det aktiva ordförrådet redan i årskurs 4–6, medan *umbrella* tillkom aktivt i årskurs 8. *Longman Dictionary of Contemporary English* (2003) inkluderar *teacher* och *parent* bland de 1000 vanligast förekommande orden i engelskan samt *disappear* och *present* bland de 2000 vanligaste. Det är därför en klart oroväckande tendens att ord av just denna kategori tycks vara så besvärliga. Det påverkar ju klart intrycket av skribenten och kan därmed också störa kommunikationen.

Slutord

Om man översätter procentsiffrorna tillbaka till studenter av kött och blod, kan en universitetslärare i en 25-grupp på förstaterminsnivå vänta sig att en eller två studenter tycker att *He have* är en acceptabel konstruktion och att 10-13 anser att ”ja/nej-frågor” med ”do-omskrivning” i presens skall börja med *Does* oberoende av om subjektet är singular eller plural. Att skapa beredskap inför detta hos lärarna är ett av syftena med den redovisade typen av undersökning. Ett annat syfte är att utåt beskriva vardagen på en engelsk institution. Ytterligare ett är att dokumentera att verksamheten blir effektivare om studenternas förkunskaper i det aktuella ämnet får spela in vid antagningen. Som antytts ovan har pendeln svängt i det avseendet under årens lopp, och just i år har den börjat gå i ”rätt” riktning igen. Vi ser fram emot fullt utslag.